Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ESAR)
Journal of Education and Social Sciences Research

ARAŞTIRMA
Gönderim Tarihi: 06/07/2026
Kabul Tarihi: 09/10/2026

Afrika'da Kadın Basınının Doğuşu ve Gelişimi: Mısır Örneği (1892-1939)

Canan SARIYAR SEZAN[1]

DOI: 10.5281/zenodo.24249901

Özet

XIX. yüzyılın sonlarında Mısır'da kadınlar tarafından çıkarılmaya başlanan süreli yayınlar, kadınların eğitim, çalışma hayatı, aile ve toplumsal haklar konusundaki görüşlerini duyurabildikleri bir yayın alanı meydana getirmiştir. İngiliz işgali, Arap edebî canlanması ve milliyetçilik hareketlerinin etkili olduğu bu ortamda kadın gazeteciliği farklı toplumsal ve siyasi eğilimler etrafında gelişmiştir. Çalışmanın amacı, Afrika'nın kuzeyinde yer alan Mısır'da kadın basınının 1892–1939 yılları arasındaki gelişimini, başlıca yayınlar ve bu yayınlarda ele alınan meseleler üzerinden incelemektir. Çalışmada Türkçe ve yabancı çalışmalarla birlikte Hind Nevfel'in *el-Fetât* dergisinin 2007'de yayımlanan toplu baskısından seçilen yazılar ve diğer kadın dergilerine ilişkin arşiv kayıtları kullanılmıştır. Dergilerin kurucuları, yayın anlayışları ve ele aldıkları konular tarihsel bağlamları içerisinde değerlendirilmiştir. İnceleme, kadın basınının ilk yıllarda eğitim, aile ve edebiyatla ilgilendiğini; sonraki dönemde mesleki faaliyetler, siyasi temsil ve uluslararası kadın hareketlerinin daha fazla gündeme geldiğini göstermektedir. Mısır örneği, Kuzey Afrika'da kadın yayıncılığının gelişimini sömürge yönetimi, kültürel ilişkiler ve milliyetçilik bağlamında değerlendirmek için önemli bir tarihsel zemin sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika tarihi, Mısır, Kadın Basını, el-Fetât, Hind Nevfel, Kadın Hareketi.

The Emergence and Development of the Women's Press in Africa: the Case of Egypt (1892-1939)

Abstract

Periodicals published by women in Egypt in the late nineteenth century provided a platform through which women could express their views on education, employment, family life, and social rights. Within a historical context shaped by British occupation, the Arab literary revival, and nationalist movements, women's journalism developed along diverse social and political

[1] Doç. Dr., Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, BATMAN; ORCID: 0000-0002-5374-7103, E-posta: canan.sezan@batman.edu.tr

lines. This study aims to examine the development of the women's press in Egypt, located in North Africa, between 1892 and 1939, focusing on major periodicals and the issues addressed in their publications. The study draws on Turkish and international scholarship, selected texts from the 2007 collected edition of Hind Nawfal's *al-Fatat*, and archival records of other women's periodicals. The journals' founders, editorial priorities, and principal subjects are considered within their historical settings. The findings indicate that the early women's press primarily addressed education, family life, and literature, while professional activities, political representation, and international women's movements received increasing attention in subsequent decades. The Egyptian case provides an important historical basis for examining the development of women's publishing in North Africa within the contexts of colonial rule, cultural interactions, and nationalism.

Keywords: African History, Egypt, Women's Press, al-Fatat, Hind Nawfal, Women's Movement.

Extended Abstract

This study examines the emergence and development of the women's press in Egypt between 1892 and 1939 within its political, social, and cultural context. It focuses on women journalists' publishing activities, the issues addressed in their periodicals, and the relationship between the press and women's movements. The chronological framework begins with the establishment of *al-Fatat* in 1892 and ends with the cessation of *Fatat al-Sharq* in 1939. Geographically, the study is confined to Egypt. Rather than proposing general conclusions about the African continent, it considers Egyptian women's publishing as a specific historical case relevant to understanding women's activities under colonial conditions in North Africa.

The development of the Egyptian press provided an important foundation for women's participation in intellectual life. During the second half of the nineteenth century, Cairo and Alexandria became centres of newspaper, literary journal, and periodical publishing. Educational institutions and printing establishments founded during the rule of Muhammad Ali Pasha contributed to the growth of publishing in subsequent decades. First published in 1828, *al-Waqa'i al-Misriyya* was an early example of the modern Egyptian press. By the end of the century, the expanding publishing environment had also become a forum for discussions concerning women's education, family responsibilities, and social position.

These developments unfolded amid significant changes in Egypt's political status. Following the British occupation in 1882, Egypt remained legally connected to the Ottoman Empire until 1914 while being governed under effective British control. The declaration of a British protectorate in 1914 ended this legal connection and gave the question of independence greater prominence. Discussions about women's rights consequently developed alongside debates over the country's future. Colonial rule, religious interpretations, and local intellectual currents shaped these discussions, while the importance attached to family life and women's responsibilities within the household also found expression in Egyptian nationalism.

The literary and intellectual revival known as the *Nahda* created favourable conditions for women's involvement in publishing. Journalists and writers who migrated from Syria and Lebanon contributed to the press circles of Cairo and Alexandria. Women associated with these circles initially published in existing newspapers before establishing periodicals of their own. Hind Nawfal founded *al-Fatat* in Alexandria on 20 November 1892; it is generally regarded as the first Arabic periodical managed by women. Subsequent publications included *Anis al-Jalis*, *Majallat al-Sayyidat wa-l-Banat*, and *Fatat al-Sharq*. The backgrounds of their founders demonstrate the significance of Eastern Mediterranean cultural connections to the development of women's publishing in Egypt.

The study draws on academic research, selected contemporary periodical texts, and digital archival records. Its principal primary source is the collected edition of *al-Fatat* covering 1892–1894, republished in 2007. The analysis examines the journal's opening editorial, its discussion of women's duties and rights, biographical accounts, and reports on women's activities in other countries. These materials are used to investigate how education, employment, and women's social position were discussed in the early women's press. Information concerning the establishment, publishing characteristics, and activities of other journals is drawn from relevant scholarship and the periodical collections of the American University of Beirut Libraries.

The findings indicate that education and women's social position were central concerns from the earliest years of women's publishing. Educational demands were sometimes justified through women's responsibilities for raising children and organising family life, and sometimes through their opportunities to enter professions and participate in economic activities. Articles in the first issue of *al-Fatat* are particularly significant because they advocated women's educational and employment rights alongside traditional family responsibilities. Biographies and international reports introduced readers to women's scientific, cultural, and professional achievements abroad. Differences in the founders' backgrounds, editorial policies, and intended readerships also show that the Egyptian women's press encompassed diverse intellectual approaches.

After the First World War, the growth of Egyptian nationalism created conditions for broader political participation by women. Women's involvement in the protests of 1919 and the establishment of the Egyptian Feminist Union in 1923 marked important stages in the organised pursuit of their rights. Political representation, national independence, and international women's movements subsequently gained greater prominence in women's periodicals. Coverage of women's political rights in Turkey and the question of Palestine further demonstrated the connections between Egyptian publishing and political developments beyond the country's borders. During the 1920s and 1930s, publications in different languages also addressed different readerships.

Overall, the development of the Egyptian women's press between 1892 and 1939 reveals continuity in demands for education and social rights across changing political circumstances. Family life, education, and literature remained important as political rights and women's organisational activities became increasingly prominent. Women's periodicals

provided opportunities to express views publicly and discuss their place in society. Their development was shaped by British occupation, the struggle for independence, and Eastern Mediterranean cultural exchanges. As historical sources, these publications therefore illuminate the relationship between women's participation in social life, their publishing initiatives, and their pursuit of rights in Egypt.

GİRİŞ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kahire ve İskenderiye, gazetelerin, edebiyat dergilerinin ve çeşitli fikir yayınlarının yoğunlaştığı merkezler arasında yer almıştır. Mehmet Ali Paşa döneminde kurulan eğitim kurumları ve matbaalarla başlayan birikim, sonraki yıllarda özel yayıncılığın gelişmesine katkı sağlamıştır. 1828'de yayımlanmaya başlanan *el-Vekâyiü'l-Mısriyye*, Mısır'daki modern basın tarihinin erken örneklerinden biridir (Yazıcı, 1991; Öncel, 2020). Yüzyılın sonuna gelindiğinde yayın hayatı, kadınların eğitimi ve toplumdaki yerleri hakkındaki tartışmaların da yürütüldüğü bir alan hâline gelmiştir (Öncel, 2020).

Basının toplumsal meselelerin tartışıldığı bir alan olarak geliştiği bu dönemde, Mısır'ın siyasi yapısında da önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1882 yılında İngiliz ordusu tarafından işgal edilen ülke, 1914'e kadar hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı kalırken fiilen İngiliz denetiminde yönetilmiştir. 1914 yılında İngiliz himayesinin ilan edilmesiyle Mısır'ın Osmanlı Devleti ile hukuki bağı sona ermiş, bağımsızlık meselesi ülkenin siyasi gündeminde daha belirgin bir yer edinmiştir. Bu şartlar altında kadınların eğitimi, aile hayatındaki konumları ve toplumsal faaliyetleri, ülkenin geleceğine ilişkin tartışmaların konuları arasında bulunmuştur. Kadın haklarına yönelik talepler sömürge yönetiminin etkileri, dinî yorumlar ve yerel düşünce akımları çerçevesinde gelişirken (Ahmed, 1992), aileye ve kadınların aile içerisindeki sorumluluklarına verilen önem Mısır milliyetçiliğinde de karşılık bulmuştur (Pollard, 2005).

Arap dünyasında *Nahda* adıyla bilinen edebî ve fikrî canlanma, kadınların yazı hayatına katılmaları bakımından elverişli bir ortam meydana getirmiştir. Özellikle Suriye ve Lübnan'dan Mısır'a göç eden gazeteci ve yazarlar, Kahire ve İskenderiye'deki basın çevrelerine katılmışlardır. Bu çevrelerde yetişen kadınlar önce başka gazetelerde yazılar yayımlamış, daha sonra kendi süreli yayınlarını kurmuşlardır. Kadın basınının ilk kurucuları arasında göçmen ailelerden gelen isimlerin bulunması, Mısır'daki yayıncılığın Doğu Akdeniz'in kültürel ilişkileriyle bağlantısını göstermektedir (Zachs, 2014).

Kadınların yönettiği ilk Arapça süreli yayın olarak kabul edilen *el-Fetât*, Hind Nevfel tarafından 20 Kasım 1892'de İskenderiye'de çıkarılmıştır. Dergiyi izleyen yıllarda *Enîsü'l-Celîs*, *Mecelletü's-Seyyidât ve'l-Benât* ve *Fetâtü'ş-Şark* gibi yayınlar ortaya çıkmıştır. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde milliyetçi hareketin güçlenmesi ve kadın örgütlerinin kurulması, basının içeriğine yeni siyasi meseleler eklemiştir. 1920 ve 1930'larda kadın yayıncılığı, farklı dillerde ve farklı okuyucu çevrelerine seslenen yayınlarla sürdürülmüştür (Baron, 1994; Badran, 1995).

Bu çalışmada kadın basını, Mısır'ın sosyal ve siyasi tarihinin bir kaynak grubu olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın başlangıç yılı *el-Fetât*ın kuruluş tarihi olan 1892, bitiş yılı ise *Fetâtü'ş-Şark*ın yayın hayatını tamamladığı 1939'dur. İnceleme Mısır'la sınırlıdır; Afrika

kıtasının tamamına ilişkin genellemeler amaçlanmamaktadır. Buna karşılık ülkedeki yayıncılık deneyimi, Kuzey Afrika'da sömürge yönetimi altında şekillenen kadın faaliyetlerini değerlendirmek için somut bir örnek sunmaktadır.

Bu çalışmada, Mısır'da kadın basınının ortaya çıkışı ve 1892–1939 yılları arasındaki gelişimi, dönemin siyasi, toplumsal ve kültürel şartları çerçevesinde incelenmiştir. Kadın gazetecilerin yayıncılık faaliyetleri, süreli yayınlarda ele alınan konular ve kadın hareketleriyle basın arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur. İncelemede konuyla ilgili akademik araştırmaların yanı sıra dönemin süreli yayınlarından seçilmiş metinler ve dijital arşiv kayıtlarından yararlanılmıştır.

Çalışmanın birincil kaynakları arasında Hind Nevfel tarafından çıkarılan *el-Fetât* dergisinin 1892–1894 yıllarına ait sayılarını içeren ve 2007 yılında yeniden yayımlanan toplu basımı bulunmaktadır. Derginin açılış yazısı, kadınların görevleri ve haklarına ilişkin makalesi, biyografik anlatıları ve farklı ülkelerdeki kadın faaliyetlerini konu alan haberleri incelenmiştir. Bu metinler aracılığıyla kadınların eğitim, çalışma hayatı ve toplumsal konumlarına ilişkin görüşlerin dönemin basınında nasıl ele alındığı değerlendirilmiştir (*el-Fetât*, 1892–1894/2007). Diğer kadın dergilerinin kuruluşları, yayın özellikleri ve faaliyetleri ise ilgili akademik çalışmalar ve Beyrut Amerikan Üniversitesi Kütüphanelerinin süreli yayın koleksiyonları esas alınarak incelenmiştir.

1. Mısır'da Kadın Yayıncılığının Tarihsel Zemini

1.1. Eğitim, Edebiyat ve Kadın Yazarlar

Mısır'da kadınların basın hayatına katılımı, XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişen eğitim ve edebiyat faaliyetleriyle yakından ilişkilidir. Bu dönemde Arap dünyasında *Nahda* adıyla bilinen edebî ve fikrî canlanma, kadınların yazı hayatında yer edinmelerine imkân sağlamıştır. Eğitim olanaklarının genişlemesi, çeviri faaliyetlerinin yaygınlaşması ve yeni edebî türlerin gelişmesiyle birlikte kadın yazarlar şiir, roman, tiyatro ve biyografi alanlarında eserler vermeye başlamışlardır. Özellikle Kahire ve İskenderiye'deki edebiyat çevreleri, kadınların eserlerini yayımlayabilecekleri bir ortam oluşturmuştur. Bununla birlikte kadınların eğitim ve yayıncılık faaliyetlerine katılımı büyük ölçüde okuryazar ve şehirli kesimlerle sınırlı kalmıştır (Korkmaz, 2014).

Bu dönemde yetişen kadın yazarlardan biri de Zeyneb Fevvâz'dır. Lübnan'da doğan Fevvâz, edebî çalışmalarının önemli bir bölümünü Mısır ve Suriye'de gerçekleştirmiştir. Gazetelerde yayımladığı yazıların yanı sıra roman ve tiyatro eserleri kaleme almış, tarih boyunca farklı alanlarda faaliyet göstermiş kadınların biyografilerini bir araya getirmiştir. Kadınların bilim, edebiyat ve toplumsal hayattaki faaliyetlerine yer verdiği eserleri, Arap edebiyatında kadın biyografilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Fevvâz'ın yazarlık faaliyetleri, kadınların henüz kendi süreli yayınlarını kurmadan önce basın ve edebiyat hayatında etkin olmaya başladıklarını göstermesi bakımından önemlidir (İshakoğlu, 2012; Duran Gürbüz, 2022).

Mısır'da kadın yayıncılığının gelişmesinde Suriye ve Lübnan'dan gelen yazarların da önemli bir yeri bulunmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında çeşitli nedenlerle Mısır'a yerleşen bu aileler, beraberlerinde getirdikleri edebî ve kültürel birikimi Kahire ve İskenderiye'deki yayın hayatına taşımışlardır. Özellikle eğitimli kadınların gazetelerde yazılar yayımlamaları ve ardından kendi dergilerini kurmaları, kadın basınının ortaya çıkışını hazırlayan gelişmeler arasında yer almıştır. İlk kadın dergilerinin kurucuları arasında göçmen ailelerden gelen isimlerin bulunması, Mısır'daki kadın yayıncılığının Arap dünyasındaki kültürel ilişkilerle bağlantılı olarak geliştiğini göstermektedir (Zachs, 2014).

1.2. Sömürge Yönetimi ve Toplumsal Tartışmalar

1882 yılında Mısır'ın İngiltere tarafından işgal edilmesi, ülkedeki siyasi ve toplumsal tartışmaların seyrini etkilemiştir. İngiliz yönetiminin etkili olduğu bu dönemde eğitim, aile hayatı ve kadınların toplum içerisindeki konumu, Mısırlı aydınların üzerinde durdukları meseleler arasında yer almıştır. Kadınların eğitimi ve toplumsal haklarına ilişkin görüşler, bir yandan ülkenin ilerlemesi ve millî kimliğin korunması düşüncesiyle ilişkilendirilirken diğer yandan dinî yorumlar ve yerel kültürel değerler çerçevesinde ele alınmıştır. İngiliz yöneticilerin kadınların konumuna ilişkin değerlendirmeleri de bu tartışmalarda yer bulmuş, ancak kadınların eğitim ve hak talepleri Mısır'ın kendi düşünce ve kültür hayatı içerisinde gelişmeye devam etmiştir (Ahmed, 1992).

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren kadınların aile içerisindeki konumu, toplumsal ilerleme düşüncesinin önemli konularından biri olmuştur. Özellikle çocukların yetiştirilmesinde annelerin üstlendikleri sorumluluklar üzerinde durulmuş, kadınların eğitim görmeleri aile hayatının düzenlenmesi ve yeni kuşakların yetiştirilmesi açısından gerekli kabul edilmiştir. Bunun yanında kadınların meslek edinmeleri, kendi gelirlerini elde etmeleri ve toplumsal faaliyetlere katılmaları yönünde görüşler de dile getirilmiştir. Aile ve eğitim arasında kurulan bu ilişki, Mısır'da gelişen milliyetçilik anlayışında da karşılık bulmuş; kadınların toplumdaki yeri, ülkenin geleceğine ilişkin düşüncelerle birlikte değerlendirilmiştir (Pollard, 2005).

2. Mısır'da Kadın Basınının İlk Örnekleri (1892–1914)

2.1. Hind Nevfel ve el-Fetât (1892–1894)

Mısır'da kadınlar tarafından çıkarılan ilk Arapça süreli yayın olarak kabul edilen *el-Fetât,* Hind Nevfel tarafından 20 Kasım 1892'de İskenderiye'de yayımlanmaya başlamıştır. Lübnan kökenli bir ailede yetişen Nevfel'in gazeteciliğe yönelmesinde, ailesinin edebiyat ve yayıncılıkla ilişkisi etkili olmuştur. Bilim, tarih, edebiyat ve mizah konularına yer veren derginin ilk sayısında kadınların yazı hayatına katılmaları üzerinde durulmuş, Avrupa ve Amerika'daki kadın gazetecilerin faaliyetlerinden örnekler sunulmuştur. Açılış yazısında kadınların bilim ve edebiyat alanındaki yeteneklerine dikkat çekilerek kendi düşüncelerini ifade edebilecekleri bir yayın ortamının oluşturulması amaçlanmıştır (*el-Fetât,* 1892/2007, ss. 19–23).

Dergide kadınların eğitimi, aile hayatı, meslek edinmeleri ve toplumsal haklarına ilişkin konulara geniş yer verilmiştir. İlk sayıda yayımlanan "Kadının Görevleri ve Hakları" başlıklı

makalede kadınların çalışma hayatına katılmaları, kendi emekleriyle kazanç sağlamaları ve toplum içerisinde saygın bir konuma sahip olmaları gerektiği savunulmuştur. Bununla birlikte ev idaresi ve çocukların yetiştirilmesi gibi aile içindeki sorumluluklar da kadınların görevleri arasında değerlendirilmiştir. Kadınların haklarına ilişkin taleplerin dönemin toplumsal kabulleriyle birlikte ele alındığı bu yazının yanı sıra farklı ülkelerdeki kadınların eğitim, bilim ve meslek hayatındaki faaliyetlerine ilişkin haberlere de yer verilmiştir. Böylece Mısır'daki kadın okuyucuların diğer ülkelerdeki gelişmelerden haberdar olmaları sağlanmaya çalışılmıştır (*el-Fetât*, 1892/2007, ss. 33–36, 49–54).

Kasım 1892 ile Mart 1894 arasında on iki sayı yayımlanan *el-Fetât*, kısa yayın hayatına rağmen kadın gazeteciliğinin gelişmesinde önemli bir yer edinmiştir. İkinci sayıda okuyuculardan gelen yazılara ve yayın faaliyetlerine sağlanan desteğe değinilmesi, derginin kadınlar arasında bir okuyucu ve yazar çevresi oluşturma çabasını ortaya koymaktadır. Kadınların eğitim, çalışma hayatı ve toplumsal haklarına ilişkin meselelerin kendi çıkardıkları bir süreli yayında ele alınması, Mısır basın tarihinde dikkate değer bir gelişme olmuştur. Hind Nevfel'in bu girişimini sonraki yıllarda farklı kadın gazetecilerin yayıncılık faaliyetleri izlemiştir (*el-Fetât*, 1892–1894/2007, s. 5; 1893/2007, ss. 65–66; Bochorishvili, 2024).

2.2. Aleksandra Huri Averino ve Enîsü'l-Celîs (1898–1908)

*el-Fetât*ın ardından Mısır'da kadınlara yönelik yeni süreli yayınlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, Aleksandra Huri Averino tarafından Ocak 1898'de İskenderiye'de yayımlanmaya başlanan *Enîsü'l-Celîs* dergisidir. Aylık olarak çıkarılan dergide eğitim, sağlık, edebiyat, aile hayatı ve çocuk yetiştirme gibi konulara yer verilmiştir. İlk yıllarında daha çok şehirli ve varlıklı kadınlara hitap eden dergi, ilerleyen dönemlerde kırsal kesimde yaşayan kadınların sorunlarına da yönelmiştir. Averino, kadın okuyucuların mektuplarına ve yazılarına yer vererek onların yayın hayatına katılmalarını teşvik etmiş, farklı toplumsal çevrelerden kadınlara ulaşmaya çalışmıştır (American University of Beirut Libraries, t.y.-a).

*Enîsü'l-Celîs*te kadınların eğitimi, aile hayatındaki sorumlulukları ve toplumsal faaliyetleriyle birlikte ele alınmıştır. Özellikle ev idaresi ve çocukların yetiştirilmesi üzerinde durulmuş, kadınların bilgi sahibi olmalarının aile ve toplum açısından taşıdığı önem vurgulanmıştır. Dergide edebî yazıların yanı sıra erkek yazarların kaleme aldığı metinlere de yer verilmiştir. Yayın hayatını sürdürebilmek için ticari ilanlardan yararlanan dergi, ekonomik güçlükler nedeniyle 1908 yılında kapanmıştır. Yaklaşık on yıl boyunca yayımlanan *Enîsü'l-Celîs*, Mısır'da kadın gazeteciliğinin ilk örneklerini izleyen dönemde yayın faaliyetlerinin süreklilik kazanması bakımından önemli bir yere sahip olmuştur (Zachs, 2014; American University of Beirut Libraries, t.y.-a).

2.3. Rûz Antun Haddad ve Mecelletü's-Seyyidât ve'l-Benât (1903–1906)

Mısır'da kadın yayıncılığının gelişmesine katkıda bulunan isimlerden biri de Rûz Antun Haddad'dır. Lübnan'ın Trablusşam şehrinde doğan Haddad, ailesiyle birlikte Mısır'a yerleşmiş, İskenderiye'de öğretmenlik ve gazetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Gazeteci ve yazar olan kardeşi Ferah Antun'un çıkardığı *el-Câmia* dergisinde yazılar kaleme aldıktan sonra Nisan

1903'te *Mecelletü's-Seyyidât ve'l-Benât* adlı aylık kadın dergisini yayımlamaya başlamıştır. Kadınların eğitimi, çalışma hayatı ve toplumsal haklarına ilişkin konulara ağırlık veren dergide, kadınların aile dışındaki faaliyetleri ve farklı mesleklerde çalışma imkânları üzerinde durulmuştur. Yayının içeriğinde bilim ve edebiyatla ilgili yazıların bulunması, kadın okuyuculara yönelik bilgi ve kültür faaliyetlerinin sürdürülmesine de katkı sağlamıştır (American University of Beirut Libraries, t.y.-b).

*Mecelletü's-Seyyidât ve'l-Benât*ta kadınların gündelik yaşamlarına ilişkin konular da geniş yer tutmuştur. Ev idaresi, yemek, sağlık, çocuk yetiştirme, giyim ve görgü kuralları hakkında yazılar yayımlanırken kadınların eğitim görmeleri ve meslek sahibi olmaları da desteklenmiştir. Haddad, derginin ilk sayısında Avrupa'daki süreli yayınlardan yararlanacağını belirtmiş ve kadınlara ilişkin gelişmeleri farklı ülkelerdeki örneklerle birlikte ele almıştır. Kadınların aile içerisindeki sorumluluklarıyla toplumsal hayata katılımlarına ilişkin görüşlerin aynı yayın içerisinde bulunması, derginin yayın anlayışının başlıca özelliklerinden biridir. 1906 yılına kadar yayımlanan *Mecelletü's-Seyyidât ve'l-Benât*, sonraki yıllarda farklı adlarla sürdürülen yayıncılık girişimlerine de zemin hazırlamıştır (American University of Beirut Libraries, t.y.-b).

2.4. Labibe Haşim ve Fetâtü'ş-Şark (1906–1939)

XX. yüzyılın başlarında Mısır'da kadın gazeteciliğinin önde gelen isimlerinden biri Labibe Haşim'dir. Beyrut'ta doğan Haşim, 1900 yılında ailesiyle birlikte Mısır'a yerleşmiş ve burada eğitim ve edebiyat çalışmalarını sürdürmüştür. Gazetecilik faaliyetlerine *el-Fetât* başta olmak üzere çeşitli süreli yayınlarda yazılar kaleme alarak başlamış, 1906 yılında *Fetâtü'ş-Şark* adlı aylık dergiyi kurmuştur. Edebiyat, tarih ve hikâye alanlarına ağırlık veren dergide kadınların eğitimi, toplumsal hakları, aile hayatı ve bilimsel gelişmelerle ilgili yazılar yayımlanmıştır. Kadınların sosyal ve siyasi haklarının genişletilmesi yönündeki görüşlere yer veren Haşim, yayıncılık faaliyetlerini edebî çalışmalarıyla birlikte sürdürmüştür (American University of Beirut Libraries, t.y.-c).

*Fetâtü'ş-Şark*ın yayın anlayışında kadın biyografileri önemli bir yer tutmuştur. Doğu ve Batı toplumlarında edebiyat, bilim, eğitim ve çeşitli mesleklerde faaliyet göstermiş kadınların hayat hikâyeleri, derginin okuyucularına sunduğu başlıca konular arasındadır. Biyografilerin yanında hikâyeler, hatıralar, edebî değerlendirmeler ve toplumsal meselelerle ilgili yazılara yer verilmiş, kadınların farklı ülkelerdeki deneyimleri okuyuculara aktarılmıştır. Derginin yayın çevresi, Haşim'in düzenlediği edebiyat toplantılarıyla da genişlemiş; yazarlar ve gazeteciler bu toplantılarda bir araya gelmiştir. 1939 yılına kadar yayın hayatını sürdüren *Fetâtü'ş-Şark,* Mısır'da kadın gazeteciliğinin uzun ömürlü örneklerinden biri olmuş, XX. yüzyılın ilk yarısında kadınların eğitim ve toplumsal haklarına ilişkin görüşlerin yayımlanmasında önemli bir yer edinmiştir (American University of Beirut Libraries, t.y.-c; Zachs, 2014).

3. Mısır Kadın Basınında Eğitim, Aile ve Meslek Meselesi

3.1. Eğitim ve Kadınların Yazı Hayatına Katılımı

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır'da yayımlanan kadın dergilerinde eğitim, üzerinde önemle durulan konular arasında yer almıştır. Kız çocuklarının öğrenim görmesi, okuma yazma bilmesi ve kadınların bilim ile edebiyat alanlarında faaliyet göstermesi, dönemin kadın yazarları tarafından ele alınmıştır. Eğitim hakkına ilişkin görüşler, kadınların aile içerisindeki sorumlulukları ve toplumsal hayattaki konumlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Bazı yayınlarda kız çocuklarının eğitimi, aile hayatına hazırlanmanın bir gereği olarak görülürken diğerlerinde kadınların meslek edinmeleri ve ekonomik faaliyetlere katılmaları üzerinde durulmuştur. Kadınların eğitimine yönelik bu farklı yaklaşımlar, dönemin edebî ve fikrî hayatında da karşılık bulmuştur (Korkmaz, 2014; Öncel, 2020).

Kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılmalarına ilişkin görüşler, *el-Fetât*ın 1892 tarihli ilk sayısında da yer almıştır. Dergide yayımlanan "Kadının Görevleri ve Hakları" başlıklı makalede kadınların bilgi sahibi olmaları, yeteneklerini geliştirmeleri ve kendi emekleriyle geçimlerini sağlayabilmeleri üzerinde durulmuştur. Kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları sınırlamalar ele alınırken eğitim yoluyla toplumsal konumlarının iyileştirilmesi savunulmuştur. Derginin açılış yazısında ise kadınların bilim ve edebiyat alanındaki faaliyetlerine dikkat çekilmiş, yazarlık ve gazetecilik yapabilecekleri vurgulanmıştır. Bu görüşler, kadınların eğitim ve çalışma haklarının Mısır'da örgütlü kadın hareketlerinin güçlenmesinden önce de basında tartışıldığını ortaya koymaktadır (*el-Fetât*, 1892/2007, ss. 19–23, 33–36).

Kadınların eğitimine ilişkin talepler, dönemin edebiyat ve düşünce hayatında etkin olan yazarların çalışmalarında da yer bulmuştur. Zeyneb Fevvâz, kadınların bilim, edebiyat ve toplumsal hayattaki faaliyetlerini ele alan eserleriyle bu alanda öne çıkmıştır. XX. yüzyılın başlarında kadın hakları konusunda görüşlerini dile getiren Melek Hifnî Nâsıf ise "Bâhisetü'l-Bâdiye" adıyla kaleme aldığı yazılarda kız çocuklarının eğitimini, kadınların aile içerisindeki konumunu ve toplumsal sorumluluklarını ele almıştır. Nâsıf'ın düşüncelerinde kadınların eğitimi, İslamî değerler ve toplumsal ıslah anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. Kadınların öğrenim görmesini savunan bu farklı yaklaşımlar, Mısır'daki eğitim tartışmalarının çeşitli fikrî çevrelerde karşılık bulduğunu göstermektedir (İshakoğlu, 2012; Duran Gürbüz, 2022; Avlar & Kavak, 2025).

3.2. Aile Hayatı, Görevler ve Haklar

Mısır kadın basınında aile hayatına ilişkin meseleler, eğitim konusuyla birlikte ele alınmıştır. Evlilik, çocuk yetiştirme, ev idaresi ve kadınların aile içerisindeki sorumlulukları, dergilerde geniş yer bulan konular arasındadır. Özellikle çocukların yetiştirilmesinde annelerin üstlendikleri görevlere önem verilmiş, kadınların öğrenim görmeleri aile hayatının düzenlenmesiyle ilişkilendirilmiştir. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren çocuk bakımı ve eğitim konularında bilimsel bilgiye dayanan yaklaşımların yaygınlaşması, annelerin çocuk yetiştirme konusundaki sorumluluklarına yeni bir anlam kazandırmıştır. Bu düşünceler, ailenin toplumsal ilerleme ve yeni kuşakların yetiştirilmesindeki yeriyle bağlantılı olarak gelişmiştir (Shakry, 1998).

Kadınların aile içerisindeki konumuna ilişkin görüşler, süreli yayınlarda farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bazı yazılarda annelik ve ev idaresi kadınların başlıca sorumlulukları

arasında değerlendirilirken diğerlerinde çalışma hayatına katılmaları ve kendi gelirlerini elde etmeleri savunulmuştur. *el-Fetât*ın ilk sayısında yayımlanan "Kadının Görevleri ve Hakları" başlıklı makalede de kadınların ekonomik faaliyetlerde bulunmaları desteklenmiş, bunun yanında ev idaresi ve çocukların yetiştirilmesiyle ilgili görevlerine yer verilmiştir. Kadınların toplumsal haklarına ilişkin taleplerin aile hayatına yönelik geleneksel kabullerle birlikte ele alınması, dönemin kadın meselesine yaklaşımında belirgin bir yer tutmuştur (*el-Fetât,* 1892/2007, ss. 33–36).

Aile hayatına ilişkin tartışmalar, Mısır'da milliyetçilik düşüncesinin güçlendiği yıllarda siyasi bir önem de kazanmıştır. Aile, yeni kuşakların yetiştirilmesi ve millî kimliğin korunması bakımından temel kurumlardan biri olarak görülmüştür. Kadınların eğitimli olmaları, çocukların yetiştirilmesindeki sorumlulukları nedeniyle toplumun geleceğiyle ilişkilendirilmiştir. Bu anlayış içerisinde kadınların öğrenim görmeleri desteklenmekle birlikte aile içerisindeki görevleri de önemini korumuştur. Böylece kadınların eğitimi ve toplumsal konumuna ilişkin tartışmalar, bireysel hakların yanında millî ilerleme ve toplumsal sorumluluklar çerçevesinde de sürdürülmüştür (Pollard, 2005).

3.3. Mesleki Faaliyetler, Biyografiler ve Uluslararası Haberler

Mısır kadın dergilerinde farklı ülkelerdeki kadınların eğitim ve meslek hayatına ilişkin gelişmeler de okuyuculara aktarılmıştır. Öğretmenlik, edebiyat, bilim ve çeşitli çalışma alanlarında faaliyet gösteren kadınların başarılarına yer verilmiş, meslek sahibi olmanın kadınların toplumsal konumu açısından taşıdığı önem üzerinde durulmuştur. *el-Fetât*ın 1892 tarihli ilk sayısında Avrupa ve Amerika'daki kadınların üniversite eğitimleri, meslek hayatları ve bilimsel faaliyetlerine ilişkin kısa haberlerin bulunması, kadın yayıncılığında uluslararası örneklere erken tarihlerden itibaren ilgi gösterildiğini ortaya koymaktadır. Farklı ülkelerdeki kadınların faaliyetlerinin Mısırlı okuyuculara tanıtılması, eğitim ve çalışma hayatına ilişkin görüşlerin yabancı basından aktarılan bilgilerle desteklenmesine imkân sağlamıştır (*el-Fetât,* 1892/2007, ss. 49–52).

Kadınların hayat hikâyeleri de dönemin süreli yayınlarında önemli bir yer edinmiştir. Yönetim, edebiyat, bilim ve eğitim alanlarında tanınmış kadınların biyografileri yayımlanarak okuyuculara farklı tarihsel şahsiyetler tanıtılmıştır. *el-Fetât*ın ilk sayısında İngiltere Kraliçesi Victoria'nın ve başka kadınların hayatlarına ilişkin yazılara yer verilmiştir. Benzer bir yayın anlayışı, sonraki yıllarda *Fetâtü'ş-Şark*ta da devam etmiş; Doğu ve Batı toplumlarından kadınların biyografileri, hatıraları ve edebî faaliyetleri okuyucularla paylaşılmıştır. Bu yayınlar aracılığıyla kadınların geçmişte ve kendi dönemlerinde gerçekleştirdikleri çalışmaların tanıtılmasına önem verilmiştir (*el-Fetât,* 1892/2007, ss. 24–28; American University of Beirut Libraries, t.y.-c).

Uluslararası sergiler ve kültürel faaliyetler, kadın basınında yer bulan diğer konular arasındadır. *el-Fetât*ın ilk sayısında Chicago ve Paris'te kadınların katıldığı sergilerle ilgili haberler yayımlanmış, farklı ülkelerde kadınların sanat ve meslek alanındaki çalışmalarına değinilmiştir. Bu haberlerde kadınların eserlerinin sergilenmesi ve çeşitli faaliyetlerde bulunmaları üzerinde durulmuştur. Mısır'da yayımlanan bir kadın dergisinin Avrupa ve

Amerika'daki gelişmeleri okuyucularına aktarması, kadın gazeteciliğinin kuruluş yıllarında uluslararası basınla kurduğu ilişkinin örneklerinden biridir. Kadınların eğitim ve meslek hayatındaki faaliyetlerine gösterilen bu ilgi, sonraki yıllarda kadın örgütlerinin uluslararası toplantılar ve siyasi meseleler etrafında yürüttükleri faaliyetlerle yeni bir içerik kazanmıştır (*el-Fetât*, 1892/2007, ss. 53–54).

4. Milliyetçilik Hareketleri ve Kadın Basınının Siyasi Niteliği

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Mısır'da İngiliz yönetimine karşı bağımsızlık talepleri güçlenmiş, 1919 yılında başlayan kitlesel protestolar ülkenin siyasi hayatında önemli gelişmelere yol açmıştır. Kadınların da katıldığı gösterilerde İngiliz yönetiminin sona erdirilmesi ve millî bağımsızlığın sağlanması yönündeki talepler dile getirilmiştir. Kadınlar protestoların yanı sıra ekonomik boykotlarda ve milliyetçi örgütlenmelerde görev almış, siyasi faaliyetlerde daha görünür hâle gelmişlerdir. Bu süreçte kadınların eğitim ve toplumsal haklarına ilişkin önceki yıllarda basında yürütülen tartışmalar, millî bağımsızlık mücadelesinin etkisiyle siyasi bir içerik kazanmıştır. Kadınların kamusal hayattaki faaliyetlerinin genişlemesi, sonraki yıllarda gelişecek örgütlü kadın hareketi için de önemli bir zemin hazırlamıştır (Ramdani, 2013).

İngiltere'nin 28 Şubat 1922'de Mısır'ın bağımsızlığını tanımasının ardından ülkede siyasi haklar ve temsil meselesi önemini korumuştur. İngiliz yönetiminin bazı alanlardaki yetkilerini sürdürmesi, bağımsızlığa ilişkin tartışmaların devam etmesine neden olmuştur. Bu ortamda kadınların siyasi ve toplumsal haklarına yönelik talepler de örgütlü bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Hüda Şaaravi'nin öncülüğünde 1923 yılında kurulan Mısır Kadın Birliği, kadınların eğitim imkânlarının geliştirilmesi, medeni haklarının genişletilmesi ve siyasi hayata katılmaları amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Birlik, kadınların taleplerini kamuoyuna duyurmak ve farklı ülkelerdeki kadın hareketleriyle ilişkiler kurmak için basından da yararlanmıştır (Badran, 1995; Hasar, 2025).

Mısır Kadın Birliği'nin yayıncılık alanındaki önemli girişimlerinden biri, 1925 yılında Fransızca yayımlanmaya başlanan *L'Égyptienne* dergisidir. Kadın hakları, edebiyat, sanat ve toplumsal meselelerin ele alındığı dergide, birliğin faaliyetlerine ve kadınların siyasi temsil taleplerine de yer verilmiştir. Fransızca yayımlanması, Mısır'daki kadın hareketinin görüşlerinin uluslararası okuyuculara ulaştırılmasına imkân sağlamıştır. Dergi aracılığıyla farklı ülkelerde kadınların elde ettikleri haklar ve kadın örgütlerinin çalışmaları okuyuculara aktarılmış, Mısırlı kadınların uluslararası kadın hareketleriyle kurdukları ilişkiler yayın hayatına da yansımıştır (Gaden, t.y.).

Mısır Kadın Birliği, 1937 yılında Arapça *el-Mısriyye* dergisini yayımlamaya başlamıştır. Kadınların eğitim, aile, çalışma hayatı ve siyasi haklarına ilişkin konulara yer veren dergi, birliğin görüşlerini Arapça konuşan okuyuculara ulaştırmıştır. Fransızca *L'Égyptienne* ile Arapça *el-Mısriyye*nin farklı okuyucu çevrelerine hitap etmesi, kadın hareketinin yayıncılık faaliyetlerinin genişleyen kapsamıyla ilişkilidir. Her iki dergide de kadınların toplumsal haklarının yanı sıra bölgesel siyasi gelişmeler ele alınmış, özellikle Filistin meselesi ve Arap

kadın örgütleri arasındaki ilişkiler yayınların gündeminde yer bulmuştur (Contreras Pérez, 2026).

Mısır'da kadınların siyasi basındaki faaliyetleri, kadın örgütlerinin yayınlarıyla sınırlı kalmamıştır. Fatıma Rûz el-Yûsuf tarafından 1925 yılında Kahire'de yayımlanmaya başlanan *Rûz el-Yûsuf*, bu dönemin dikkat çeken yayınları arasındadır. İlk yıllarında sanat, tiyatro ve edebiyat konularına ağırlık veren dergi, 1926'dan itibaren siyasi gelişmelerle daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. İngiliz yönetimine ve Mısır'daki siyasi hayata ilişkin eleştirel yazıların yayımlanması, derginin siyasi basın içerisindeki yerini güçlendirmiştir. Fatıma Rûz el-Yûsuf'un gazetecilik faaliyetleri, kadınların basın hayatında kadın haklarına yönelik yayınların dışında da etkin olduklarını ortaya koyan örneklerden biridir (American University of Beirut Libraries, t.y.-d).

1920 ve 1930'lu yıllarda kadınların yayıncılık faaliyetleri, Mısır'ın siyasi gelişmeleriyle bağlantılı olarak genişlemiştir. Eğitim, aile hayatı ve edebiyat konuları kadın dergilerinde önemini korurken siyasi temsil, millî bağımsızlık, kadın örgütlerinin faaliyetleri ve uluslararası ilişkiler de yayınlarda daha fazla yer bulmuştur. Kadın gazetecilerin farklı yayın politikaları benimsemeleri, dönemin siyasi ve toplumsal düşüncelerinin basındaki çeşitliliğine yansımıştır. Böylece XIX. yüzyılın sonlarında kadınların eğitim ve toplumsal konumlarına ilişkin meselelerle gelişen kadın basını, XX. yüzyılın ilk yarısında Mısır'ın siyasi hayatındaki gelişmeleri de takip eden bir yayın alanı olarak varlığını sürdürmüştür (Badran, 1995; Hasar, 2025).

5. Mısır Kadın Basınında Uluslararası İlişkiler: Türkiye ve Filistin

Mısır kadın hareketinin uluslararası faaliyetleri, 1930'lu yıllarda farklı ülkelerde düzenlenen toplantılar ve kadın örgütleri arasında kurulan ilişkilerle gelişmiştir. Bu dönemin önemli etkinliklerinden biri, 1935 yılında İstanbul'da düzenlenen 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi'dir. Hüda Şaaravi'nin de katıldığı kongrede kadınların siyasi hakları, eğitim imkânları ve toplumsal hayata katılımları ele alınmıştır. Türkiye'de 1934 yılında kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması ve 1935 seçimlerinde kadın milletvekillerinin Türkiye Büyük Millet Meclisine girmesi, kongreye katılan Mısırlı kadınların ilgisini çekmiştir. Türkiye'de kadın hakları alanında gerçekleştirilen düzenlemeler, Mısır kadın hareketi tarafından yakından takip edilmiş ve dönemin basınında da yer bulmuştur (Bulut & Vurmay Güzel, 2017; Davaz, 2014).

Mısırlı kadınların Türkiye'ye yönelik ilgisi, kadın dergilerinin yayınlarına da yansımıştır. Mısır Kadın Birliği'nin yayın organı olan *L'Égyptienne*, Mayıs 1936 tarihli 114. sayısını Türkiye'ye ayırmış ve derginin kapağında Mustafa Kemal Atatürk'e yer vermiştir. Bu sayıda Türkiye'de kadınların elde ettikleri haklar, Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler ve 1935 İstanbul Kongresi'ne ilişkin yazılar yayımlanmıştır. Türk kadınlarının siyasi hayata katılmaları ve kadın haklarına yönelik düzenlemeler, Mısırlı kadınların kendi ülkelerindeki talepleri bakımından da ilgiyle karşılanmıştır. *L'Égyptienne*in Türkiye'ye özel bir sayı ayırması, iki ülkedeki kadın hareketleri arasındaki ilişkilerin basın aracılığıyla sürdürülmesi açısından önemli bir örnek oluşturmuştur (Bulut & Vurmay Güzel, 2017).

Mısır kadın hareketinin uluslararası ilişkilerinde Filistin meselesi de önemli bir yer tutmuştur. İngiliz mandası altındaki Filistin'de yaşanan siyasi gelişmeler, 1930'lu yıllarda Arap dünyasındaki kadın örgütlerinin gündemine girmiştir. Hüda Şaaravi ve Siza Nabaravi'nin öncülüğünde yürütülen faaliyetlerde Filistin halkının siyasi taleplerine destek verilmiş, farklı ülkelerdeki Arap kadınları arasında iş birliği kurulmaya çalışılmıştır. Mısır Kadın Birliği'nin *L'Égyptienne* ve *el-Mısriyye* dergilerinde Filistin'in bağımsızlığına ilişkin yazılara yer verilmiş, bölgede yaşanan gelişmeler kadın okuyuculara aktarılmıştır. Bu yayınlarda kadın haklarının yanı sıra sömürge yönetimi, bağımsızlık ve bölgesel dayanışma konuları da ele alınmıştır (Contreras Pérez, 2026).

Kadın basınının uluslararası gelişmelere gösterdiği ilgi, ilk yayıncılık girişimlerinden itibaren mevcut olmakla birlikte zaman içerisinde farklı bir içerik kazanmıştır. Nitekim 1892 yılında çıkarılan *el-Fetât*ta Avrupa ve Amerika'daki kadınların eğitim, bilim ve meslek hayatına ilişkin haberler yayımlanırken 1930'lu yıllarda kadın örgütlerinin uluslararası faaliyetleri ve siyasi meseleler daha belirgin biçimde ele alınmıştır. Özellikle Türkiye'de kadınların elde ettikleri siyasi haklar ve Filistin'deki bağımsızlık mücadelesine ilişkin yayınlar, Mısır kadın basınının farklı ülkelerdeki gelişmeleri yakından takip ettiğini ortaya koymaktadır. Kadın gazeteciliğinin kuruluş yıllarında eğitim ve mesleki faaliyetler etrafında gelişen uluslararası ilgisi, sonraki yıllarda kadın hareketleri arasındaki siyasi ilişkilerle genişlemiştir (*el-Fetât*, 1892/2007, ss. 49–54; Bulut & Vurmay Güzel, 2017; Contreras Pérez, 2026).

6. Afrika Tarihi Bağlamında Mısır Kadın Basını

Mısır'da kadın basınının ortaya çıkışı ve gelişimi, Kuzey Afrika'nın XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın ilk yarısındaki siyasi ve toplumsal şartlarıyla yakından ilişkilidir. İngiliz işgalinin devam ettiği yıllarda gelişen kadın yayıncılığı, ülkedeki eğitim faaliyetleri, edebî çevreler ve milliyetçilik hareketlerinin etkisi altında şekillenmiştir. Kahire ve İskenderiye'de yaşayan eğitimli kadınların gazete ve dergiler çıkarmaya başlamaları, kadınların kültür ve düşünce hayatındaki faaliyetlerinin genişlemesine katkı sağlamıştır. Kadınların eğitim, aile ve toplumsal haklarına ilişkin görüşlerini kendi yayınları aracılığıyla açıklamaları, dönemin toplumsal meselelerinin kadınların bakış açısından ele alınmasına imkân vermiştir (Ahmed, 1992; Baron, 1994).

Mısır kadın basınının gelişiminde ülkenin Doğu Akdeniz ve Arap dünyasıyla kurduğu kültürel ilişkiler de önemli bir yere sahiptir. İlk kadın dergilerinin kurucuları arasında Suriye ve Lübnan kökenli gazetecilerin bulunması, Mısır'daki yayıncılık faaliyetlerinin bölgesel bir birikimden beslendiğini ortaya koymaktadır. Suriye ve Lübnan'dan gelen kadın yazarlar, yetiştikleri çevrelerde edindikleri eğitim ve edebiyat birikimini Mısır'daki basın hayatına taşımışlardır. Arapça yayımlanan ilk dergilerin ardından Fransızca kadın yayınlarının da ortaya çıkması, farklı dillerde ve farklı okuyucu çevrelerine yönelik gazetecilik faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Mısır, bu dönemde Afrika'nın kuzeyindeki konumuyla Arap dünyası ve Akdeniz çevresindeki kültürel ilişkilerin önemli merkezlerinden biri olmuştur (Zachs, 2014; Gaden, t.y.).

Kadın basınının siyasi hayatla ilişkisi, Mısır'ın sömürge yönetimi altında bulunduğu dönemde daha belirgin bir önem kazanmıştır. 1919 hareketi sırasında kadınların milliyetçi faaliyetlere katılmaları ve 1923 yılında Mısır Kadın Birliği'nin kurulması, kadınların hak taleplerinin örgütlü biçimde yürütülmesine katkı sağlamıştır. Kadın dergilerinde eğitim, aile ve çalışma hayatına ilişkin konular varlığını korurken siyasi temsil, millî bağımsızlık ve uluslararası kadın örgütleriyle ilişkiler de yayınların gündeminde yer edinmiştir. Kadınların toplumsal haklarına yönelik taleplerin sömürgecilik karşıtı siyasi hareketlerle birlikte gelişmesi, Mısır kadın basınının Kuzey Afrika'nın siyasi tarihiyle bağlantısını ortaya koymaktadır (Ramdani, 2013; Badran, 1995).

Mısır'daki kadın yayıncılığı, Afrika tarihinde kadınların eğitim, basın ve toplumsal hayata katılımlarının incelenmesi bakımından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bununla birlikte Afrika kıtasının farklı bölgelerinde kadınların yayıncılık faaliyetleri, sömürge yönetimlerinin niteliği, eğitim imkânları, kullanılan diller ve yerel toplumsal şartlara bağlı olarak farklı biçimlerde gelişmiştir. Bu nedenle Mısır'daki kadın basınının tarihsel özellikleri, Afrika'nın tamamını temsil eden bir gelişim çizgisi olarak değil, Kuzey Afrika'nın kendine özgü siyasi ve kültürel şartları içerisinde değerlendirilmelidir.

SONUÇ

XIX. yüzyılın sonlarında Mısır'da ortaya çıkan kadın basını, ülkedeki eğitim ve yayıncılık faaliyetlerinin gelişmesiyle kadınların düşünce hayatında daha fazla yer edinmelerine imkân sağlamıştır. Hind Nevfel'in 1892 yılında yayımlamaya başladığı *el-Fetât* ile açılan bu yayıncılık alanı, sonraki yıllarda farklı kadın gazetecilerin girişimleriyle genişlemiştir. Kadınlar tarafından kurulan dergilerde eğitim, edebiyat, aile hayatı ve toplumsal haklara ilişkin meseleler ele alınmış, kadınların kendi görüşlerini kamuoyuna ulaştırabilecekleri bir ortam oluşmuştur. Dergilerin kurucularının yetiştikleri kültürel çevreler, yayın politikaları ve hitap ettikleri okuyucu kitleleri bakımından farklılık göstermeleri, Mısır kadın basınının çeşitli düşünsel yaklaşımlar etrafında geliştiğini ortaya koymaktadır.

Kadınların eğitimi ve toplumsal konumuna ilişkin görüşler, yayınların kuruluş yıllarından itibaren önemli bir yer tutmuştur. Eğitim hakkı kimi zaman aile hayatının düzenlenmesi ve çocukların yetiştirilmesiyle ilişkilendirilirken kimi zaman kadınların meslek edinmeleri ve ekonomik faaliyetlere katılmaları açısından ele alınmıştır. *el-Fetât*ın ilk sayısında yer alan yazılar, kadınların çalışma ve eğitim haklarına ilişkin taleplerin aile içerisindeki geleneksel sorumluluklarla birlikte savunulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Dergilerde yayımlanan biyografiler ve uluslararası haberler ise kadınların farklı ülkelerdeki bilimsel, kültürel ve mesleki faaliyetlerinin Mısırlı okuyuculara tanıtılmasını sağlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Mısır'da güçlenen milliyetçilik hareketleri, kadınların siyasi faaliyetlerinin genişlemesine zemin hazırlamıştır. Özellikle 1919 protestolarına katılım ve 1923 yılında Mısır Kadın Birliği'nin kurulması, kadınların hak taleplerinin örgütlü biçimde yürütülmesinde önemli aşamalar olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte kadın basınında siyasi temsil, millî bağımsızlık ve uluslararası kadın hareketlerine ilişkin konular daha fazla yer bulmuştur. Türkiye'de kadınların elde ettikleri siyasi hakların ve Filistin meselesinin Mısır

kadın dergilerinde ele alınması, yayıncılık faaliyetlerinin ülke sınırlarını aşan siyasi ve kültürel ilişkilerle bağlantısını güçlendirmiştir.

Mısır'da kadın basınının 1892–1939 yılları arasındaki gelişimi, kadınların eğitim ve toplumsal hak taleplerinin farklı siyasi şartlar içerisinde süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır. İlk yayınlarda ele alınan aile, eğitim ve edebiyat konuları sonraki dönemlerde önemini korurken siyasi haklar ve kadın örgütlerinin faaliyetleri de basının gündemine dâhil olmuştur. İngiliz işgali, bağımsızlık mücadelesi ve Doğu Akdeniz'deki kültürel ilişkiler, kadın yayıncılığının geliştiği tarihsel ortamın belirleyici unsurları arasında yer almıştır. Mısır kadın basını, bu yönüyle Kuzey Afrika'da kadınların toplumsal hayata katılımının, yayıncılık faaliyetlerinin ve siyasi hak arayışlarının tarihsel seyrini incelemek bakımından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmed, L. (1992). *Women and gender in Islam: Historical roots of a modern debate*. Yale University Press.

American University of Beirut Libraries. (t.y.-a). *Anīs al-Jalīs*. AUB Libraries Online Exhibits. https://online-exhibit.aub.edu.lb/exhibits/show/women-pioneers-in-arab-press/al-khuri-biography/anis-al-jalis

American University of Beirut Libraries. (t.y.-b). *Fatāt al-Sharq*. AUB Libraries Online Exhibits. https://online-exhibit.aub.edu.lb/exhibits/show/women-pioneers-in-arab-press/hashim-biography/fatat-al-sharq

American University of Beirut Libraries. (t.y.-c). *Majallat al-Sayyidāt wa-al-Banāt* [İlk sayının kapak ve başyazı kaydı]. AUB Libraries Online Exhibits. https://online-exhibit.aub.edu.lb/items/show/4175

American University of Beirut Libraries. (t.y.-d). *Rūz al-Yūsuf*. AUB Libraries Online Exhibits. https://online-exhibit.aub.edu.lb/exhibits/show/women-pioneers-in-arab-press/alyusuf-biography/ruz-alyusuf

Avlar, M., & Kavak, F. (2025). Modern Arap kadın şairi Bâhisetü'l-Bâdiye ve Kasîde Nisâiyye. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (62), 55–72. https://doi.org/10.21054/deuifd.1763227

Badran, M. (1995). *Feminists, Islam, and nation: Gender and the making of modern Egypt*. Princeton University Press.

Baron, B. (1994). *The women's awakening in Egypt: Culture, society, and the press*. Yale University Press.

Bochorishvili, S. (2024). Women's press in Egypt according to the journal Al-fatah (1892–1914). *TSU-TI: The International Scientific Journal of Humanities, 3*, 8–13. https://doi.org/10.55804/TSU-ti-3/Bochorishvili

Bulut, S., & Vurmay Güzel, M. (2017). Ortadoğulu kadın gözünden Atatürk döneminde kadın hakları: "Mısır örneği". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 57*(1), 1–49. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/article/1044506

Contreras Pérez, F. (2026). Voces de resistencia: el activismo de la Unión Feminista Egipcia a favor de la independencia de Palestina (1925–1944). *Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos. Sección Árabe-Islam, 75*, 223–249. https://doi.org/10.30827/meaharabe.v75.31599

Davaz, A. (2014). *Eşitsiz kız kardeşlik: Uluslararası ve Ortadoğu kadın hareketleri, 1935 Kongresi ve Türk Kadın Birliği*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Duran Gürbüz, S. (2022). Zeyneb Fevvâz hayatı, çalışmaları ve modern Arap edebiyatına etkileri. *Doğu Araştırmaları, 2*(26), 121–142. https://dergipark.org.tr/tr/pub/doguedebiyati/article/1196248

el-Fetât: Cerîde ilmiyye târîhiyye edebiyye fekâhiyye. (2007). Müessesetü'l-Mer'e ve'z-Zâkira. (H. es-Sadda'nın sunuşuyla; özgün sayılar 1892–1894).

Gaden, É. (t.y.). *L'Égyptienne: 1925–1940*. Bibliothèque nationale de France, Patrimoines Partagés. https://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/legyptienne-article

Hasar, S. (2025). Ortadoğu'da kadın hareketlerinin tarihsel seyri: Mısır örneği üzerinden bir çözümleme. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 80–97. https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/article/1769682

İshakoğlu, Ö. (2012). 19. yüzyıl Arap Nahda hareketinde kadın yazarların rolü ve Zeynep Fevvâz. *Şarkiyat Mecmuası*, (21), 43–51. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat/article/11361

Korkmaz, B. (2014). Modern Arap edebiyatında kadın yazarların doğuşu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 54*(1), 61–80. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/article/1044415

Öncel, H. (2020). Arap kadın gazeteciliği ve dergiciliği. *Doğu Esintileri*, (12), 193–220. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dogu/article/695181

Pollard, L. (2005). *Nurturing the nation: The family politics of modernizing, colonizing, and liberating Egypt, 1805–1923*. University of California Press.

Ramdani, N. (2013). Women in the 1919 Egyptian Revolution: From feminist awakening to nationalist political activism. *Journal of International Women's Studies, 14*(2), 39–52. https://vc.bridgew.edu/jiws/vol14/iss2/5/

Shakry, O. (1998). Schooled mothers and structured play: Child rearing in turn-of-the-century Egypt. In L. Abu-Lughod (Ed.), *Remaking women: Feminism and modernity in the Middle East* (pp. 126–170). Princeton University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctt7sck7.9

Yazıcı, N. (1991). Vakayi-i Mısriye üzerine birkaç söz. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 2*(2), 267–278. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000315

Zachs, F. (2014). Cross-glocalization: Syrian women immigrants and the founding of women's magazines in Egypt. *Middle Eastern Studies, 50*(3), 353–369. https://doi.org/10.1080/00263206.2013.863757